Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πέμπτο τμήμα)

της 2ας Απριλίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Ανταγωνισμός – Συμπράξεις – Άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ – Συστήματα πληρωμών με κάρτα – Διατραπεζική συμφωνία με την οποία καθορίζεται το επίπεδο των διατραπεζικών προμηθειών – Συμφωνία περιοριστική του ανταγωνισμού τόσο εκ του αντικειμένου όσο και εκ του αποτελέσματος – Έννοια του περιορισμού του ανταγωνισμού ως "εκ του αντικειμένου"»

Στην υπόθεση C-228/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο, Ουγγαρία) με απόφαση της 6ης Μαρτίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 3 Απριλίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Gazdasági Versenyhivatal

κατά

Budapest Bank Nyrt.,

ING Bank NV Magyarországi Fióktelepe,

OTP Bank Nyrt.,

Kereskedelmi és Hitelbank Zrt.,

Magyar Külkereskedelmi Bank Zrt.,

ERSTE Bank Hungary Zrt.,

Visa Europe Ltd,

MasterCard Europe SA,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πέμπτο τμήμα),

συγκείμενο από τους E. Regan (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, I. Jarukaitis, E. Juhász, M. Ilešič και K. Λυκούργο, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Bobek

γραμματέας: R. Şereş, διοικητική υπάλληλος

* Γλώσσα διαδικασίας: η ουγγρική.

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Ιουνίου 2019,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που κατέθεσαν:

– η Gazdasági Versenyhivatal, εκπροσωπούμενη από τον A. Kőhalmi και την M. Nacsa,

– η Budapest Bank Nyrt., αρχικά εκπροσωπούμενη από τον L. Wallacher, στη συνέχεια από τον A. Kékuti, ügyvédek,

– η ING Bank NV Magyarországi Fióktelepe, εκπροσωπούμενη από τον A. Kőmíves, ügyvéd,

– η OTP Bank Nyrt., εκπροσωπούμενη από τους L. Réti και P. Mezei, ügyvédek,

– η Kereskedelmi és Hitelbank Zrt., εκπροσωπούμενη από τον Z. Hegymegi-Barakonyi, ügyvéd,

– η Magyar Külkereskedelmi Bank Zrt., εκπροσωπούμενη από τον S. Szendrő, ügyvédek,

– η ERSTE Bank Hungary Zrt., εκπροσωπούμενη από τον L. Wallacher, ügyvéd,

– η Visa Europe Ltd, εκπροσωπούμενη από τους Z. Marosi και G. Fejes, ügyvédek,

– η MasterCard Europe SA, εκπροσωπούμενη από τον E. Ritter, ügyvéd,

– η Ουγγρική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους M. Z. Fehér, G. Koós και G. Tornyai,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την F. Castilla Contreras καθώς και από τους V. Bottka και I. Zaloguin,

– η Εποπτεύουσα Αρχή της ΕΖΕΣ, εκπροσωπούμενη από τους M. Sánchez Rydelski και C. Zatschler καθώς και από τις C. Simpson και C. Howdle,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο διαφοράς μεταξύ της Gazdasági Versenyhivatal (αρχής ανταγωνισμού, Ουγγαρία) και έξι χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ήτοι της Budapest Bank Nyrt., της ουγγρικής θυγατρικής της ING Bank NV, της OTP Bank Nyrt., της Kereskedelmi és Hitelbank Zrt., της Magyar Külkereskedelmi Bank Zrt. και της ERSTE Bank Hungary Zrt., καθώς και δύο εταιριών οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών μέσω κάρτας, ήτοι της Visa Europe Ltd. (στο εξής: Visa) και της MasterCard Europe SA (στο εξής: MasterCard), με αντικείμενο απόφαση της αρχής ανταγωνισμού με την οποία αυτή διαπίστωσε την ύπαρξη αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμφωνίας σε σχέση με τις διατραπεζικές προμήθειες.

Το ουγγρικό δίκαιο

3 Κατά το άρθρο 11, παράγραφος 1, του tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (νόμου LVII του 1996 περί απαγορεύσεως των αθέμιτων εμπορικών πρακτικών και των περιορισμών του ανταγωνισμού, στο εξής: νόμος περί αθέμιτων εμπορικών πρακτικών):

«Συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές μεταξύ επιχειρήσεων ή αποφάσεις συμπράξεων επιχειρήσεων που έχουν συσταθεί βάσει της ελευθερίας του συνεταιρίζεσθαι, δημόσιων επιχειρήσεων, ενώσεων ή συμπράξεων επιχειρήσεων […], οι οποίες έχουν ως αντικείμενο ή δύνανται να έχουν ως αποτέλεσμα ή όντως έχουν ως αποτέλεσμα την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, απαγορεύονται. Συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ επιχειρήσεων που δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους δεν χαρακτηρίζονται ως τέτοιες συμφωνίες.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

4 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι, κατά τα μέσα της δεκαετίας του 1990, η Visa και η MasterCard, ή οι αντίστοιχοι δικαιοπάροχοί τους, επέτρεψαν, δυνάμει των εσωτερικών τους κανονισμών, στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που εκδίδουν τις κάρτες τους (στο εξής: εκδότριες τράπεζες), αφενός, και στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που παρέχουν στους εμπόρους υπηρεσίες που τους δίδουν τη δυνατότητα να δέχονται τις κάρτες αυτές ως μέσο πληρωμών (στο εξής: αποδέκτριες τράπεζες), αφετέρου, να καθορίζουν από κοινού το ποσό των λεγόμενων εθνικών «διατραπεζικών» προμηθειών μεταξύ των εν λόγω εκδοτριών τραπεζών και αποδεκτριών τραπεζών, ήτοι το ποσό που καταβάλλουν οι δεύτερες στις πρώτες οσάκις πραγματοποιείται μια πράξη πληρωμής μέσω κάρτας.

5 Κατά τα έτη 1995 και 1996, οι τράπεζες που δραστηριοποιούνταν στον τομέα των υπηρεσιών πληρωμών με κάρτα συνέστησαν πολυμερή συνεργασία (στο εξής: φόρουμ) στο πλαίσιο της οποίας συζητήθηκαν, κατά περίπτωση, διάφορα ζητήματα σχετικά με τα οποία θεωρήθηκε αναγκαία η συνεργασία στον τομέα αυτόν.

6 Στο πλαίσιο του φόρουμ, επτά τράπεζες, οι περισσότερες από τις οποίες είχαν προσχωρήσει στα συστήματα πληρωμών με κάρτα που είχαν δημιουργήσει η Visa και η MasterCard και οι οποίες αντιπροσώπευαν μεγάλο μέρος της εθνικής αγοράς των εκδοτριών τραπεζών και των αποδεκτριών τραπεζών, κατέληξαν, κατόπιν πολλών διαπραγματεύσεων, στις 24 Απριλίου 1996, στο κείμενο συμφωνίας σχετικά με τον καθορισμό, ανά κατηγορία εμπόρων, του ελάχιστου επιπέδου της ενιαίας προμήθειας υπηρεσιών που έπρεπε να καταβάλλουν οι έμποροι (στο εξής: συμφωνία για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών). Εν συνεχεία, στις 28 Αυγούστου 1996, συνήψαν συμφωνία, η οποία άρχισε να ισχύει την 1η Οκτωβρίου 1996 και καθόρισε ένα ενιαίο ποσό εξόδων διατραπεζικών προμηθειών για τις πληρωμές που πραγματοποιούνται μέσω καρτών εκδοθεισών από τράπεζα μέλος του συστήματος πληρωμών με κάρτα που πρότεινε η Visa ή η MasterCard (στο εξής: συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια). Η Kereskedelmi és Hitelbank διαπραγματεύθηκε τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια για λογαριασμό της Visa και της MasterCard οι οποίες και την εφάρμοσαν.

7 Τελικώς, η συμφωνία για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών δεν υπογράφηκε από τις επτά αυτές τράπεζες, αλλά τα έξοδα διατραπεζικών προμηθειών περί των οποίων διελάμβανε η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, ως στοιχείο του κόστους, επηρέασαν εμμέσως τον καθορισμό του ύψους της ενιαίας προμήθειας υπηρεσιών. Ειδικότερα, οι προμήθειες περί των οποίων διελάμβανε η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια λειτούργησαν ως κατώτερο όριο στη μείωση των ενιαίων προμηθειών υπηρεσιών. Εξάλλου, η επίτευξη των σκοπών της σχεδιαζόμενης συμφωνίας για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών επηρέασε τη σύναψη της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια και τον υπολογισμό των ενιαίων κλιμάκων όσον αφορά τη Visa και τη MasterCard, έστω και αν οι σκοποί αυτοί δεν υλοποιήθηκαν εν συνεχεία.

8 Με την πάροδο του χρόνου, άλλες τράπεζες που ενδιαφέρονταν για τον τομέα των υπηρεσιών πληρωμών με κάρτα προσχώρησαν στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια και στις δραστηριότητες του φόρουμ, οπότε ο αριθμός των τραπεζών οι οποίες μετείχαν στην εν λόγω συμφωνία και τις οποίες αφορά η υπόθεση της κύριας δίκης ανήλθε σε 22 κατά τη διάρκεια του 2006.

9 Η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια εξακολουθούσε να ισχύει στις 31 Ιανουαρίου 2008, όταν η αρχή ανταγωνισμού κίνησε διαδικασία σχετικά με αυτήν.

10 Η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια καταγγέλθηκε στις 30 Ιουλίου 2008 με άμεση ισχύ.

11 Με απόφαση της 24ης Σεπτεμβρίου 2009 (στο εξής: απόφαση της αρχής ανταγωνισμού), η αρχή ανταγωνισμού διαπίστωσε ότι, πρώτον, καθορίζοντας το επίπεδο και τη δομή της διατραπεζικής προμήθειας που εφαρμόζονταν ομοιόμορφα στη Visa και στη MasterCard καθώς και σε όλες τις τράπεζες, δεύτερον, έχοντας προβλέψει ένα πλαίσιο για μια τέτοια συμφωνία στους εσωτερικούς τους κανονισμούς και, τρίτον, καθιστώντας την ευχερέστερη, οι 22 τράπεζες που μετείχαν στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια καθώς και η Visa και η MasterCard συνήψαν συμφωνία αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, μη δυνάμενη να τύχει απαλλαγής. Με τη συμπεριφορά αυτή, οι εν λόγω τράπεζες, από την ημερομηνία κατά την οποία προσχώρησαν στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια –δεδομένου ότι η ημερομηνία ενάρξεως της αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφοράς ήταν η 1η Ιανουαρίου 1997, ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του νόμου για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές, για τις τράπεζες που συνήψαν τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, ενώ ποικίλλει για τις τράπεζες που προσχώρησαν σε αυτήν εν συνεχεία– έως τις 30 Ιουλίου 2008, παρέβησαν το άρθρο 11, παράγραφος 1, του νόμου αυτού και, μετά την 1η Μαΐου 2004, το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ. Η εν λόγω συμπεριφορά συνιστά όχι μόνον περιορισμό του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» κατά το δη λεγόμενον, υπό την έννοια ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια έχει ως αντικείμενο συμπεριφορά αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, αλλά και περιορισμό του ανταγωνισμού ως «εκ του αποτελέσματος» κατά το δη λεγόμενον, υπό την έννοια ότι η συμφωνία αυτή έχει ως αποτέλεσμα να περιορίζει τον ανταγωνισμό. Η αρχή ανταγωνισμού επέβαλε στις επτά τράπεζες που είχαν αρχικώς συνάψει τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, καθώς και στη Visa και στη MasterCard διάφορα πρόστιμα.

12 Η Visa και η MasterCard καθώς και έξι από τις τράπεζες στις οποίες επιβλήθηκε πρόστιμο άσκησαν προσφυγή ενώπιον του Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (δικαστηρίου διοικητικών και εργατικών διαφορών Βουδαπέστης-Πρωτευούσης, Ουγγαρία) κατά της αποφάσεως της αρχής ανταγωνισμού, το οποίο την απέρριψε.

13 Κρίνοντας επί της εφέσεως που άσκησαν οι διάδικοι αυτοί, πλην της MasterCard, το Fővárosi Törvényszék (δικαστήριο Βουδαπέστης-Πρωτευούσης, Ουγγαρία) μεταρρύθμισε την απόφαση της αρχής ανταγωνισμού και, για δικονομικούς λόγους, περάτωσε τη δίκη όσον αφορά την ουγγρική θυγατρική της ING Bank. Όσον αφορά τους λοιπούς διαδίκους, ακύρωσε την εν λόγω απόφαση και ανέπεμψε την υπόθεση στην αρχή ανταγωνισμού προκειμένου αυτή να αποφανθεί εκ νέου.

14 Η αρχή ανταγωνισμού άσκησε αναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, του Kúria (Ανωτάτου Δικαστηρίου, Ουγγαρία), κατά της αποφάσεως του Fővárosi Törvényszék (δικαστηρίου Βουδαπέστης-Πρωτευούσης).

15 Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται, πρώτον, αν η ίδια συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει στη διαπίστωση περί παραβάσεως υπό το πρίσμα του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ τόσο λόγω του αντικειμένου της όσο και λόγω των αντίθετων προς τον ανταγωνισμό αποτελεσμάτων της ως αυτοτελών βάσεων.

16 Αφενός, στις ιδιαιτέρως περίπλοκες υποθέσεις, οι εθνικές αρχές ανταγωνισμού και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στηρίζουν τις αποφάσεις τους σε διττή βάση, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο μια μεταγενέστερη εκτίμηση η οποία θα ήταν εν μέρει διαφορετική στο πλαίσιο διαδικασίας δικαστικού ελέγχου, να πλήξει τη νομιμότητα της καταδικαστικής αποφάσεως επί της ουσίας.

17 Αφετέρου, από τη χρήση του συνδέσμου «ή» στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ θα μπορούσε να συναχθεί ότι δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι η ίδια συμφωνία έχει τόσο «ως αντικείμενο» όσο και «ως αποτέλεσμα» τον περιορισμό του ανταγωνισμού, στο μέτρο που μια τέτοια απόφαση θα δημιουργούσε αβεβαιότητα και θα ήταν αντιφατική.

18 Επιπλέον, οι προϋποθέσεις απαλλαγής και οι κυρώσεις απαιτούν διαφορετική εκτίμηση αναλόγως του αν ο επίμαχος περιορισμός χαρακτηρίζεται ως περιορισμός ως «εκ του αντικειμένου» ή «εκ του αποτελέσματος», οπότε ο χαρακτηρισμός του εν λόγω περιορισμού επηρεάζει εν πάση περιπτώσει την ουσία της υποθέσεως. Κατά το αιτούν δικαστήριο, ακόμη και αν, σε περίπτωση περιορισμού του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου, η αρχή ανταγωνισμού υποχρεούται, βάσει του πραγματικού πλαισίου, να προβεί σε εμπεριστατωμένη ανάλυση των αποτελεσμάτων του επίμαχου περιορισμού, προκειμένου να είναι σε θέση να αποφασίσει για τις προσήκουσες κυρώσεις και να εκτιμήσει αν συντρέχουν οι προϋποθέσεις απαλλαγής, εντούτοις τούτο δεν σημαίνει ότι απόφαση με την οποία διαπιστώνεται και τιμωρείται μια αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά μπορεί να στηριχθεί σε δύο βάσεις.

19 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια μπορούσε να θεωρηθεί περιορισμός του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου». Συναφώς, υπογραμμίζει ότι, στην πρακτική που ακολουθεί κατά τη λήψη των αποφάσεών της, η Επιτροπή ουδέποτε έλαβε μια τελική θέση επί του ζητήματος αν παρόμοιες συμφωνίες μπορούν να θεωρηθούν ότι συνιστούν τέτοιους περιορισμούς. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν μπορεί να συναχθεί ούτε από τη μέχρι τούδε νομολογία του Δικαστηρίου. Επιπλέον, η υπόθεση της κύριας δίκης έχει διαφορές σε σχέση με εκείνες που έχουν εξετάσει μέχρι σήμερα η Επιτροπή και το Δικαστήριο. Μία από τις διαφορές αυτές έγκειται στο γεγονός ότι στις προηγούμενες υποθέσεις δεν ελέγχθηκε αν οι διατραπεζικές προμήθειες είχαν πράγματι καθοριστεί στο ίδιο επίπεδο.

20 Ως προς το τελευταίο αυτό ζήτημα, το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια δεν αποτελούσε αμιγώς οριζόντια σύμπραξη καθορισμού τιμών, καθόσον στα μέρη της συμφωνίας αυτής συγκαταλέγονταν αδιακρίτως τόσο εκδότριες όσο και αποδέκτριες τράπεζες. Εξάλλου, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η Visa και η MasterCard εμπλέκονταν άμεσα στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, η συμφωνία αυτή δεν καθόρισε τιμές πωλήσεως και αγοράς, αλλά τους όρους συναλλαγής σχετικά με τις αντίστοιχες υπηρεσίες τους. Το αιτούν δικαστήριο υπογραμμίζει επίσης ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια αφορούσε μια άτυπη και ατελή ανταγωνιστική αγορά, τα δε αποτελέσματά της θα μπορούσαν να αρθούν μόνο με την επιβολή κανόνων. Τέλος, το εν λόγω δικαστήριο εξαίρει το γεγονός ότι, στο παρελθόν, η αγορά χαρακτηριζόταν, σε μεγάλο βαθμό, από ενιαίες τιμές. Παρατηρεί, ειδικότερα, ότι μόνον αν οι λοιποί όροι ανταγωνισμού μεταξύ Visa και MasterCard ήσαν διαφορετικοί, η απαίτηση καταβολής διαφορετικών διατραπεζικών προμηθειών δεν θα ήταν αντίθετη προς τον ανταγωνισμό, αλλά ότι δεν υπήρχε μια τέτοια ένδειξη εν προκειμένω.

21 Αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο αναγνωρίζει την ύπαρξη επιχειρημάτων από τα οποία μπορεί να συναχθεί ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια συνεπαγόταν περιορισμό του ανταγωνισμού ως εκ του αντικειμένου. Ειδικότερα, ένας από τους λόγους στους οποίους στηρίζεται ο καθορισμός ενιαίων τιμών που αποφασίστηκε με τη συμφωνία αυτή είναι ότι επρόκειτο για αναγκαία προϋπόθεση της συμφωνίας για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών. Εντούτοις, δεδομένου ότι ο σκοπός αυτός εξέλιπε αμέσως, καθώς η συμφωνία για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών δεν υλοποιήθηκε, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια παρήγαγε οποιοδήποτε αποτέλεσμα. Εξάλλου, μολονότι είναι ενδεχόμενο να εμφορούντο από μια τέτοια υποκειμενική πρόθεση περιορισμού του ανταγωνισμού αν όχι οι τράπεζες που συμμετείχαν στη συμφωνία αυτή,

τουλάχιστον η Visa και η Mastercard, εντούτοις οι υποκειμενικές προθέσεις δεν μπορούν από μόνες τους να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι κατ' αντικειμενική εκτίμηση η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού.

22 Το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι η ανάγκη να ληφθεί υπόψη, πέραν του περιεχομένου της φερομένης ως περιοριστικής του ανταγωνισμού συμφωνίας, και το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται καθιστά ιδιαιτέρως δυσδιάκριτο το ζήτημα των ορίων μεταξύ ενός ελέγχου της συμφωνίας υπό το πρίσμα του αντικειμένου της και ενός ελέγχου της συμφωνίας υπό το πρίσμα των αποτελεσμάτων της.

23 Τέλος, στο μέτρο που η αρχή ανταγωνισμού έκρινε ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια συνιστούσε περιορισμό του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» για τον λόγο επίσης ότι συνεπαγόταν έμμεσο καθορισμό τιμών ως προς το ύψος των προμηθειών επί παρεχόμενων υπηρεσιών τις οποίες καταβάλλουν οι έμποροι, το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι δεν τίθεται ζήτημα έμμεσου καθορισμού των τιμών.

24 Τρίτον και τελευταίον, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες ως προς τη συμμετοχή της Visa στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια και, ειδικότερα, ως προς το αν η επιχείρηση αυτή μπορεί να θεωρηθεί ως συμβαλλόμενο μέρος στη συμφωνία, μολονότι δεν μετείχε ευθέως στον καθορισμό του περιεχομένου της, αλλά κατέστησε δυνατή τη σύναψή της, την αποδέχθηκε και την εφάρμοσε, ή αν θα έπρεπε αντιθέτως να συναχθεί η ύπαρξη εναρμονισμένης πρακτικής μεταξύ αυτής και των τραπεζών που συνήψαν τη συμφωνία. Το δικαστήριο αυτό διερωτάται επίσης αν είναι αναγκαία μια τέτοια διάκριση, παρατηρώντας ταυτόχρονα ότι ο τρόπος χαρακτηρισμού της εμπλοκής της Visa θα μπορούσε να έχει συνέπειες όσον αφορά την ευθύνη και τις επιβληθείσες κυρώσεις.

25 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Kúria (Ανώτατο Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

1) Έχει το [άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] την έννοια ότι μπορεί να παραβιαστεί από μία μόνο συμπεριφορά που αντίκειται στους κανόνες του ανταγωνισμού τόσο εκ του αντικειμένου της όσο και εκ του αποτελέσματός της, λαμβανομένων αμφοτέρων ως αυτοτελών νομικών βάσεων για τη θεμελίωση της παράβασης;

2) Έχει το [άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] την έννοια ότι συνιστά περιορισμό του ανταγωνισμού εκ του αντικειμένου της η συμφωνία [για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια], η οποία […] καθορίζει, αναφορικά με τις […] MasterCard και Visa, ένα ενιαίο ποσό διατραπεζικής προμήθειας που θα πρέπει να ικανοποιεί τις εκδότριες τράπεζες αναφορικά με τη χρήση των άνω πιστωτικών καρτών;

3) Έχει το [άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] την έννοια ότι ομοίως θεωρούνται ως συμμετέχουσες σε μία διατραπεζική συμφωνία οι [MasterCard και Visa] [μολονότι οι εταιρίες αυτές] δεν συμμετείχαν απευθείας στον καθορισμό του περιεχομένου της, πλην όμως κατέστησαν δυνατή τη σύναψή της, την αποδέχθηκαν και την εφάρμοσαν, άλλως πρέπει να αξιολογηθεί το γεγονός ότι οι εταιρίες αυτές εναρμόνισαν την συμπεριφορά τους με τις τράπεζες που συνήψαν τη συμφωνία;

4) Έχει το [άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ] την έννοια ότι, λαμβανομένου υπόψη του αντικειμένου της δίκης και προκειμένου να διαπιστωθεί μία παραβίαση του δικαίου του ανταγωνισμού, είναι αδιάφορο να διευκρινιστεί το εάν πρόκειται περί απευθείας συμμετοχής στη συμφωνία [για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια] ή περί εναρμονίσεως με την πρακτική των συμμετεχουσών στη συμφωνία τραπεζών;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

26 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει να θεωρηθεί ότι η ίδια αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά έχει συγχρόνως ως αντικείμενο και ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Επί του παραδεκτού

27 Η Budapest Bank, η ERSTE Bank Hungary και η MasterCard υποστηρίζουν ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο. Ειδικότερα, οι δύο αυτές τράπεζες επισημαίνουν ότι η συζήτηση στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης αφορούσε αποκλειστικά τα κριτήρια της εννοίας του ως «εκ του αντικειμένου» περιορισμού. Προβάλλουν, ακόμη, ότι τα ίδια τα ουγγρικά δικαστήρια έχουν κρίνει ότι ο χαρακτηρισμός μιας συμπεριφοράς ως περιορισμού ως εκ του αντικειμένου ή εκ του αποτελέσματος απαιτεί την εξέταση διαφορετικών περιστάσεων, οπότε δεν τίθεται το ζήτημα της δυνατότητας διττού χαρακτηρισμού βάσει πανομοιότυπων πραγματικών περιστατικών. Κατά τη MasterCard, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι υποθετικό, δεδομένου ότι, αφενός, ουδεμία επιρροή ασκεί στην έκβαση της διαφοράς της κύριας δίκης και, αφετέρου, από πάγια νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο μπορεί να χαρακτηρίσει την ίδια συμπεριφορά είτε ως περιορισμό εκ του αντικειμένου είτε ως περιορισμό εκ του αποτελέσματος, πλην όμως δεν υφίσταται υποχρέωση χαρακτηρισμού της επί διττής βάσεως.

28 Εξάλλου, η OTP Bank, χωρίς να προβάλει ρητώς το απαράδεκτο του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος, εκτιμά ότι είναι αναγκαίο να αναδιατυπωθεί, δεδομένου ότι, με την τρέχουσα διατύπωσή του, δεν προκύπτει σαφώς με ποιον τρόπο το ερώτημα αυτό ασκεί επιρροή στη διαφορά της κύριας δίκης, ενώ η Magyar Külkereskedelmi Bank και η Ουγγρική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το εν λόγω ερώτημα δεν μπορεί να θεωρηθεί κρίσιμο για την επίλυση της διαφοράς, δεδομένου ότι, κατά την τράπεζα αυτή, η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια δεν περιορίζει τον ανταγωνισμό ούτε ως εκ του αντικειμένου της ούτε ως εκ του αποτελέσματός της και, κατά την κυβέρνηση αυτή, η ταυτόχρονη εκτίμηση του αντικειμένου και του αποτελέσματος της ίδιας συμπεριφοράς εγείρει προβλήματα μόνο στην περίπτωση που θα παραβίαζε την αρχή «ne bis in idem», πράγμα που δεν συμβαίνει εν προκειμένω.

29 Υπενθυμίζεται ότι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου μόνον όταν είναι πρόδηλον ότι η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης που ζητείται ουδεμία σχέση έχει με τα πραγματικά περιστατικά ή με το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικό ή όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα αναγκαία πραγματικά και νομικά στοιχεία για να δώσει χρήσιμη απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ., C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 27 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η απόφαση της αρχής ανταγωνισμού την οποία αφορά, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 11 έως 14 της παρούσας αποφάσεως, η αίτηση αναιρέσεως της οποίας έχει επιληφθεί το αιτούν δικαστήριο, χαρακτηρίζει τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια ως περιορισμό τόσον ως εκ του αντικείμενου της όσο και ως εκ των αποτελεσμάτων της. Υπό τις συνθήκες αυτές, δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, με το οποίο το αιτούν δικαστήριο ζητεί ακριβώς να διευκρινιστεί αν ένας τέτοιος διττός χαρακτηρισμός είναι συμβατός με το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, ουδεμία σχέση έχει με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης ή είναι υποθετικής φύσεως.

31 Κατά τα λοιπά, καμία από τις ειδικές περιστάσεις που επισήμαναν οι μετέχοντες στη διαδικασία οι οποίοι υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις δεν μπορεί να θέσει υπό αμφισβήτηση τη διαπίστωση αυτή. Ειδικότερα, η επισήμανση ότι ο ένας ή ο άλλος από τους χαρακτηρισμούς που έγιναν δεκτοί σε σχέση με την επίμαχη στην υπό κρίση υπόθεση συμφωνία ενδέχεται να μην είναι βάσιμος, η επισήμανση ότι δεν υφίσταται υποχρέωση του αιτούντος δικαστηρίου να χαρακτηρίσει την ίδια συμπεριφορά διττώς ή η επισήμανση ότι ο επίμαχος στην κύρια δίκη διττός χαρακτηρισμός δεν παραβιάζει την αρχή «ne bis in idem» δεν αφορούν το παραδεκτό του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο, αλλά το βάσιμο της αποφάσεως της αρχής ανταγωνισμού.

32 Ως εκ τούτου, το πρώτο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

Επί της ουσίας

33 Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται ότι, για να εμπίπτει μια συμφωνία στην απαγόρευση του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, πρέπει να έχει «ως αντικείμενο ή ως αποτέλεσμα» την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου από της αποφάσεως της 30ής Ιουνίου 1966, LTM (56/65, EU:C:1966:38), ο διαζευκτικός χαρακτήρας της προϋποθέσεως αυτής, που εκφράζεται με τη χρήση του συνδέσμου «ή», επιβάλλει κατ' αρχάς να εξεταστεί το ίδιο το αντικείμενο της συμφωνίας (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, σκέψη 16, και της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής, C-373/14 P, EU:C:2016:26, σκέψη 24).

34 Επομένως, όταν αποδεικνύεται το επιζήμιο για τον ανταγωνισμό αντικείμενο μιας συμφωνίας, παρέλκει η διερεύνηση των αποτελεσμάτων της επί του ανταγωνισμού (αποφάσεις της 26ης Νοεμβρίου 2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, σκέψη 17, και της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής, C-373/14 P, EU:C:2016:26, σκέψη 25).

35 Πράγματι, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι ορισμένα είδη συμπαιγνίας μεταξύ επιχειρήσεων είναι αρκούντως επιβλαβή για τον ανταγωνισμό ώστε να χαρακτηρίζονται ως περιορισμός ως εκ του αντικειμένου, οπότε δεν είναι αναγκαία η εξέταση των αποτελεσμάτων τους. Η νομολογία αυτή στηρίζεται στο γεγονός ότι ορισμένες μορφές συμπαιγνίας μεταξύ επιχειρήσεων μπορούν να θεωρηθούν, ως εκ της φύσεώς τους, ως παραβλάπτουσες την ορθή λειτουργία του ανταγωνισμού (αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, MasterCard κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, σκέψεις 184 και 185, καθώς και της 20ής Ιανουαρίου 2016, Toshiba Corporation κατά Επιτροπής, C-373/14 P, EU:C:2016:26, σκέψη 26).

36 Συνεπώς, δεν αμφισβητείται ότι ορισμένες μορφές συμπαιγνίας, όπως αυτές που οδηγούν στον οριζόντιο καθορισμό των τιμών εκ μέρους συμπράξεων, μπορούν να θεωρηθούν σε τέτοιο βαθμό ικανές να έχουν αρνητικά αποτελέσματα, ιδίως επί των τιμών, της ποσότητας ή της ποιότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών, ώστε, για τους σκοπούς εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, να παρέλκει η απόδειξη συγκεκριμένων αποτελεσμάτων τους στην αγορά. Πράγματι, από την πείρα προκύπτει ότι τέτοιες πρακτικές επιφέρουν μειώσεις της παραγωγής και αυξήσεις τιμών, με τελικό αποτέλεσμα την κακή κατανομή των πόρων εις βάρος, ειδικότερα, των καταναλωτών (αποφάσεις της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 51, και της 26ης Νοεμβρίου 2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, σκέψη 19).

37 Βάσει της νομολογίας που μόλις υπομνήσθηκε στις σκέψεις 35 και 36 της παρούσας αποφάσεως, το ουσιώδες νομικό κριτήριο προκειμένου να καθορισθεί αν η συμφωνία συνεπάγεται περιορισμό του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» έγκειται, επομένως, στη διαπίστωση ότι μια τέτοια συμφωνία είναι, αυτή καθεαυτήν, αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό ώστε να γίνει δεκτό ότι παρέλκει η εξέταση των αποτελεσμάτων της (απόφαση της 26ης Νοεμβρίου 2015, Maxima Latvija, C-345/14, EU:C:2015:784, σκέψη 20 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

38 Αν από την ανάλυση του περιεχομένου ενός είδους συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων δεν προκύψει ότι αυτός είναι αρκούντως επιβλαβής για τον ανταγωνισμό, τότε πρέπει να εξεταστούν τα αποτελέσματά του, προκειμένου δε αυτός να απαγορευθεί, πρέπει να συντρέχουν στοιχεία που να αποδεικνύουν ότι πράγματι ο ανταγωνισμός είτε παρεμποδίστηκε είτε περιορίστηκε είτε νοθεύτηκε αισθητά (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

39 Ως εκ τούτου, μολονότι από την προαναφερθείσα στις σκέψεις 33 έως 38 της παρούσας αποφάσεως νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι, οσάκις μια συμφωνία χαρακτηρίζεται περιορισμός του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, δεν είναι αναγκαίο να αποδεικνύονται, περαιτέρω, τα αποτελέσματα της συμφωνίας αυτής προκειμένου να θεωρηθεί ότι απαγορεύεται δυνάμει της διατάξεως αυτής, εντούτοις το Δικαστήριο έχει ήδη αποφανθεί, σε σχέση με την ίδια συμπεριφορά, ότι αυτή είχε τόσον ως αντικείμενο όσο και ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού (πρβλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 1ης Οκτωβρίου 1987, van Vlaamse Reisbureaus, 311/85, EU:C:1987:418, σκέψη 17, της 19ης Απριλίου 1988, Erauw-Jacquery, 27/87, EU:C:1988:183, σκέψεις 14 και 15, της 27ης Σεπτεμβρίου 1988, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, 89/85, 104/85, 114/85, 116/85, 117/85 και 125/85 έως 129/85, EU:C:1988:447, σκέψη 13, και της 9ης Ιουλίου 2015, InnoLux κατά Επιτροπής, C-231/14 P, EU:C:2015:451, σκέψη 72).

40 Επομένως, το γεγονός ότι η διαπίστωση περί περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» απαλλάσσει την αρμόδια αρχή ή το αρμόδιο δικαστήριο από την ανάγκη να εξετάσει τα αποτελέσματά του ουδόλως συνεπάγεται ότι η εν λόγω αρχή ή δικαστήριο δεν μπορεί να προβεί στην εξέταση αυτή όταν το κρίνει σκόπιμο.

41 Οι εκτιμήσεις που εκτίθενται στην προηγούμενη σκέψη δεν αναιρούνται από εκείνες στις οποίες παραπέμπει το αιτούν δικαστήριο, κατά τις οποίες, σε περίπτωση ως «εκ του αντικειμένου» περιορισμού του ανταγωνισμού, αφενός, θα ήταν δυσκολότερο να δικαιολογηθεί απαλλαγή βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ από ό,τι στην περίπτωση περιορισμού «εκ του αποτελέσματος» και, αφετέρου, τυχόν περιορισμός ως «εκ του αντικειμένου» επισύρει αυστηρότερες κυρώσεις από τον περιορισμό «εκ του αποτελέσματος».

42 Συναφώς, επισημαίνεται ότι το γεγονός ότι, ενδεχομένως, οι εκτιμήσεις στις οποίες στηρίζεται ο χαρακτηρισμός μιας συμπεριφοράς ως περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» ασκούν επίσης επιρροή στο πλαίσιο της εξετάσεως του ζητήματος αν ο περιορισμός αυτός μπορεί να τύχει απαλλαγής βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 3, ΣΛΕΕ ή στο πλαίσιο της εξετάσεως της κυρώσεως που πρέπει να επιβληθεί σε σχέση με τον εν λόγω περιορισμό ουδόλως επηρεάζει τη δυνατότητα της αρμόδιας αρχής ανταγωνισμού να χαρακτηρίσει τη συμπεριφορά μιας επιχειρήσεως ως περιοριστική του ανταγωνισμού τόσον ως εκ του αντικειμένου της όσο και ως εκ των αποτελεσμάτων της βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ.

43 Τέλος, πρέπει να προστεθεί ότι, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 29 και 30 των προτάσεών του, η δυνατότητα της αρμόδιας αρχής ή του αρμόδιου δικαστηρίου να χαρακτηρίσει την ίδια αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά ως περιορισμό τόσον ως «εκ του αντικειμένου» όσο και ως «εκ του αποτελέσματος» ουδόλως αναιρεί την υποχρέωση της αρχής αυτής ή του δικαστηρίου αυτού, αφενός, να τεκμηριώσει τις σχετικές διαπιστώσεις της/του με τα αναγκαία αποδεικτικά στοιχεία και, αφετέρου, να διευκρινίσει σε ποιον βαθμό τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία αφορούν το ένα ή το άλλο είδος του τοιουτοτρόπως διαπιστωθέντος περιορισμού.

44 Κατόπιν των προεκτεθέντων, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στο να θεωρηθεί ότι η ίδια αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά περιορίζει τον ανταγωνισμό τόσον ως εκ του αντικειμένου όσο και ως εκ του αποτελέσματος, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Επί του δεύτερου ερωτήματος

45 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι διατραπεζική συμφωνία η οποία ορίζει ενιαίο ποσό διατραπεζικής προμήθειας, η οποία εισπράττεται, όταν πραγματοποιείται πράξη πληρωμής με κάρτα, από τις εκδότριες τράπεζες τέτοιων καρτών οι οποίες προτείνονται από τις εταιρίες παροχής υπηρεσιών πληρωμής με κάρτα που δραστηριοποιούνται στην οικεία εθνική αγορά, μπορεί να χαρακτηριστεί ως συμφωνία που έχει «ως αντικείμενο» την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.

Επί του παραδεκτού

46 Η αρχή ανταγωνισμού, η Magyar Külkereskedelmi Bank, η MasterCard και η Ουγγρική Κυβέρνηση υποστηρίζουν ότι το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι απαράδεκτο, για τον λόγο ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφανθεί επί της in concreto εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ στα πραγματικά περιστατικά της υποθέσεως της κύριας δίκης.

47 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, θεμέλιο του οποίου είναι ο σαφής διαχωρισμός των καθηκόντων μεταξύ των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων και του Δικαστηρίου, ο ρόλος του τελευταίου περιορίζεται στην ερμηνεία των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης ως προς τις οποίες ερωτάται (απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Allianz Hungária Biztosító κ.λπ., C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 29).

48 Εντούτοις, το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως, μπορεί, κατά περίπτωση, να παράσχει διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο στην ερμηνεία του (απόφαση της 13ης Ιουλίου 2006, Manfredi κ.λπ., C-295/04 έως C-298/04, EU:C:2006:461, σκέψη 48 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Πράγματι, καίτοι το Δικαστήριο δεν έχει αρμοδιότητα, στο πλαίσιο του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, να εφαρμόζει τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, μπορεί εντούτοις να παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τα αναγκαία κριτήρια ερμηνείας που να καθιστούν δυνατή την εκ μέρους του δικαστηρίου αυτού επίλυση της διαφοράς (πρβλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 26ης Ιανουαρίου 1977, Gesellschaft für Überseehandel, 49/76, EU:C:1977:9, σκέψη 4, και της 8ης Ιουλίου 1992, Knoch, C-102/91, EU:C:1992:303, σκέψη 18).

49 Εν προκειμένω, από το σκεπτικό της αποφάσεως περί παραπομπής προκύπτει ότι το αιτούν δικαστήριο δεν ζητεί, κατ' ουσίαν, από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί της in concreto εφαρμογής του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ στις περιστάσεις της υποθέσεως της κύριας δίκης, αλλά επί του ζητήματος αν μια διατραπεζική συμφωνία με την οποία καθορίζεται στο ίδιο ποσό η διατραπεζική προμήθεια που εισπράττουν, όταν πραγματοποιείται πράξη πληρωμής με κάρτα, οι εκδότριες τράπεζες τέτοιων καρτών μπορεί να χαρακτηρισθεί ως συμφωνία που έχει ως αντικείμενο την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού.

50 Ως εκ τούτου, το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα είναι παραδεκτό.

Επί της ουσίας

51 Πέραν των όσων προεκτέθηκαν στις σκέψεις 33 έως 40 της παρούσας αποφάσεως, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι για την εκτίμηση του αν μια συμφωνία μεταξύ επιχειρήσεων ή μια απόφαση ενώσεως επιχειρήσεων είναι αρκούντως επιζήμια ώστε να λογίζεται ως περιορισμός του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» υπό την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ πρέπει να λαμβάνονται υπόψη το περιεχόμενο των διατάξεών της, οι σκοποί τους οποίους επιδιώκει, καθώς και το οικονομικό και νομικό πλαίσιο στο οποίο αυτή εντάσσεται. Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του ανωτέρω πλαισίου, πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η φύση των επηρεαζόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών καθώς και

οι πραγματικές συνθήκες της λειτουργίας και της διαρθρώσεως της οικείας αγοράς ή των οικείων αγορών (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 53 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

52 Όσον αφορά τη συνεκτίμηση των σκοπών τους οποίους επιδιώκει μέτρο το οποίο αποτελεί αντικείμενο εκτιμήσεως βάσει του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι το γεγονός ότι ένα μέτρο θεωρείται ότι επιδιώκει θεμιτό σκοπό δεν αποκλείει τη δυνατότητα, λαμβανομένης υπόψη της υπάρξεως ενός άλλου σκοπού που επιδιώκεται από το ίδιο μέτρο και ο οποίος πρέπει να θεωρηθεί ως αθέμιτος, συνεκτιμωμένου επίσης του περιεχομένου των διατάξεων του μέτρου αυτού και του πλαισίου εντός του οποίου εντάσσεται, το εν λόγω μέτρο να έχει ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 70).

53 Εξάλλου, μολονότι η πρόθεση των μερών δεν συνιστά στοιχείο αναγκαίο για τη διαπίστωση του περιοριστικού χαρακτήρα συμφωνίας μεταξύ επιχειρήσεων, ουδόλως απαγορεύεται στις αρμόδιες για τον ανταγωνισμό αρχές ή στα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα και τα δικαιοδοτικά όργανα της Ένωσης να τη λαμβάνουν υπόψη (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

54 Επιπλέον, η έννοια του περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» πρέπει να ερμηνεύεται συσταλτικώς. Πράγματι, η έννοια του περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» δεν μπορεί να χρησιμοποιείται παρά μόνο σε ορισμένα είδη συντονισμού μεταξύ επιχειρήσεων τα οποία είναι αρκούντως επιβλαβή για τον ανταγωνισμό ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι παρέλκει η εξέταση των αποτελεσμάτων τους, διότι άλλως η Επιτροπή θα απαλλασσόταν από την υποχρέωση να αποδεικνύει τα συγκεκριμένα αποτελέσματα στην αγορά συμφωνιών οι οποίες ουδόλως είναι δεδομένο ότι είναι ως εκ της φύσεώς τους επιβλαβείς για την ομαλή λειτουργία του ανταγωνισμού. Συναφώς, δεν ασκεί επιρροή το ότι τα είδη συμφωνιών περί των οποίων κάνει λόγο το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ δεν αποτελούν έναν εξαντλητικό κατάλογο απαγορευομένων συμπράξεων (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

55 Σε περίπτωση που δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι η οικεία συμφωνία έχει αντικείμενο αντίθετο προς τους κανόνες του ανταγωνισμού, πρέπει να εξετάζεται αν μπορεί να θεωρηθεί απαγορευμένη λόγω του ότι έχει ως αποτέλεσμα τη νόθευση του ανταγωνισμού. Προς τούτο, όπως το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως κρίνει, πρέπει να εξετάζεται η λειτουργία του ανταγωνισμού εντός του πραγματικού πλαισίου όπου θα διεξαγόταν αν δεν υπήρχε η επίμαχη συμφωνία, προκειμένου να εκτιμηθεί η επιρροή της επί των παραμέτρων του ανταγωνισμού, όπως, ιδίως η τιμή, η ποσότητα και η ποιότητα των προϊόντων ή των υπηρεσιών (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, MasterCard κ.λπ. κατά Επιτροπής, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, σκέψεις 161 και 164 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

56 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι μπορεί να διαπιστωθεί η ύπαρξη τριών χωριστών αγορών στον τομέα των ανοικτών συστημάτων τραπεζικών καρτών, ήτοι, κατ' αρχάς, η «σχετική με τα συστήματα καρτών αγορά», στο πλαίσιο της οποίας τα διάφορα συστήματα καρτών ανταγωνίζονται μεταξύ τους, εν συνεχεία η «αγορά εκδόσεως τραπεζικών καρτών», στο πλαίσιο της οποίας οι εκδότριες τράπεζες ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την πελατεία που αποτελείται από τους κατόχους καρτών και, τέλος, η «αγορά αποδοχής συναλλαγών», στο πλαίσιο της οποίας οι αποδέκτριες τράπεζες ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την πελατεία που αποτελείται από τους εμπόρους.

57 Συμφώνως προς τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, η αρχή ανταγωνισμού έκρινε, με την απόφασή της, ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια περιόριζε τον ανταγωνισμό ως εκ του αντικειμένου της, ιδίως, καθόσον, πρώτον, εξουδετέρωνε το σημαντικότερο στοιχείο του ανταγωνισμού επί των τιμών στη σχετική με τα συστήματα καρτών αγορά της Ουγγαρίας, δεύτερον,

καθόσον οι ίδιες οι τράπεζες της απένειμαν περιοριστικό του ανταγωνισμού ρόλο στην αγορά αποδοχής συναλλαγών στο εν λόγω κράτος μέλος και, τρίτον, καθόσον επηρέαζε οπωσδήποτε τον ανταγωνισμό στην τελευταία αυτή αγορά.

58 Ενώπιον του Δικαστηρίου, η αρχή ανταγωνισμού, η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή υποστήριξαν, επίσης υπό την έννοια αυτή, ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια συνιστούσε περιορισμό του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου», καθόσον συνεπαγόταν τον έμμεσο καθορισμό των προμηθειών επί παρεχόμενων υπηρεσιών, οι οποίες αποτελούν τις τιμές στην αγορά αποδοχής συναλλαγών στην Ουγγαρία. Αντιθέτως, οι έξι τράπεζες της κύριας δίκης καθώς και οι Visa και MasterCard αρνούνται ότι συνέβαινε τούτο.

59 Όσον αφορά το ζήτημα αν, λαμβανομένων υπόψη των κρίσιμων στοιχείων που χαρακτηρίζουν την υπόθεση της κύριας δίκης και του οικονομικού και νομικού πλαισίου στο οποίο αυτή εντάσσεται, μια συμφωνία όπως η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια μπορεί να χαρακτηρισθεί ως περιορισμός ως «εκ του αντικειμένου», υπογραμμίζεται ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 47 της παρούσας αποφάσεως, εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εκτιμήσει εν τέλει αν η συμφωνία αυτή είχε ως αντικείμενο τον περιορισμό του ανταγωνισμού. Εξάλλου, το Δικαστήριο δεν διαθέτει όλα τα στοιχεία που θα μπορούσαν να αποδειχθούν κρίσιμα συναφώς.

60 Όσον αφορά τα στοιχεία που όντως υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, πρέπει να παρατηρηθεί ότι, όσον αφορά, κατ' αρχάς, το περιεχόμενο της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, δεν αμφισβητείται ότι η συμφωνία αυτή καθόρισε ενιαίο ποσό για τις διατραπεζικές προμήθειες που καταβάλλουν οι αποδέκτριες τράπεζες στις εκδότριες τράπεζες όταν πραγματοποιούνταν πράξεις πληρωμών με κάρτα εκδοθείσα από τράπεζα μέλος του συστήματος πληρωμών με κάρτα προτεινόμενη από τη Visa ή τη MasterCard.

61 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι, όπως κατ' ουσίαν επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεών του, είτε από την άποψη του ανταγωνισμού μεταξύ των δύο συστημάτων πληρωμών με κάρτα είτε από την άποψη του ανταγωνισμού μεταξύ των αποδεκτριών τραπεζών όσον αφορά τις προμήθειες επί παρεχόμενων υπηρεσιών, μια συμφωνία όπως η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια δεν καθορίζει ευθέως τις τιμές αγοράς ή πωλήσεως, αλλά εναρμονίζει μια πτυχή του κόστους που επωμίζονται οι αποδέκτριες τράπεζες προς όφελος των εκδοτριών τραπεζών έναντι των υπηρεσιών οι οποίες ενεργοποιούνται όταν χρησιμοποιούνται ως μέσο πληρωμής κάρτες εκδοθείσες από τις τελευταίες αυτές τράπεζες.

62 Εκτός αυτού, από το ίδιο το γράμμα του άρθρου 101, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ προκύπτει ότι συμφωνία η οποία συνίσταται «στον [...] έμμεσο καθορισμό των τιμών αγοράς ή πωλήσεως» μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι έχει ως αντικείμενο την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού εντός της εσωτερικής αγοράς. Επομένως, τίθεται το ζήτημα αν μια συμφωνία όπως η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια μπορεί να θεωρηθεί ότι συνιστά έμμεσο καθορισμό τιμών, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, καθόσον καθόριζε εμμέσως τις προμήθειες επί παρεχόμενων υπηρεσιών.

63 Επιπλέον, από το γράμμα του άρθρου 101, παράγραφος 1, στοιχείο α', ΣΛΕΕ και, ειδικότερα, από τον όρο «ιδίως» προκύπτει επίσης ότι, όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 54 της παρούσας αποφάσεως, τα είδη συμφωνιών που παρατίθενται στο άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ δεν συνιστούν εξαντλητικό κατάλογο απαγορευμένων συμπράξεων, καθόσον και άλλα είδη συμφωνιών μπορούν, τοιουτοτρόπως, να χαρακτηρισθούν ως περιορισμός ως «εκ του αντικειμένου», όταν ο χαρακτηρισμός αυτός γίνεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις που απορρέουν από τη νομολογία του Δικαστηρίου που υπομνήσθηκε στις σκέψεις 33 έως 39, 47 και 51 έως 55 της παρούσας αποφάσεως. Επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ προοιμίου ούτε ο ενδεχόμενος χαρακτηρισμός μιας συμφωνίας όπως η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια ως «εκ του αντικειμένου» περιορισμού κατά το μέρος που εξουδετέρωνε ένα στοιχείο ανταγωνισμού μεταξύ δύο συστημάτων πληρωμών με κάρτα.

64 Συναφώς, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι με τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια είχαν καθορισθεί ενιαία επίπεδα διατραπεζικών προμηθειών για διάφορες πράξεις πληρωμών πραγματοποιούμενες μέσω των προτεινόμενων από τη Visa και τη Mastercard καρτών. Εξάλλου, ένα μέρος των προηγούμενων ενιαίων εξόδων είχε αυξηθεί, αλλά ένα άλλο μέρος αυτών είχε διατηρηθεί στο ίδιο επίπεδο με το προγενέστερο. Κατά την περίοδο κατά την οποία ίσχυε η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, ήτοι από την 1η Οκτωβρίου 1996 έως τις 30 Ιουλίου 2008, τα επίπεδα των διατραπεζικών προμηθειών μειώθηκαν επανειλημμένως.

65 Μολονότι από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια προβλέφθηκαν ειδικά ποσοστά και ποσά στο πλαίσιο του καθορισμού των διατραπεζικών προμηθειών, εντούτοις από το περιεχόμενο της συμφωνίας αυτής δεν προκύπτει κατ' ανάγκην κάποιος ως «εκ του αντικειμένου» περιορισμός, καθόσον δεν τεκμηριώθηκε ο επιβλαβής για τον ανταγωνισμό χαρακτήρας των διατάξεων της συμφωνίας αυτής.

66 Εν συνεχεία, όσον αφορά τους σκοπούς που επιδιώκονται με τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, το Δικαστήριο έχει αποφανθεί ότι, όσον αφορά τα αμφίπλευρης φύσεως συστήματα πληρωμών με κάρτες όπως είναι αυτά που προτείνονται από τη Visa και τη MasterCard, εναπόκειται στην αρμόδια αρχή ή το αρμόδιο δικαστήριο να αναλύσει τους όρους ισορροπίας μεταξύ των δραστηριοτήτων εκδόσεως καρτών και των σχετικών με τις πληρωμές στο πλαίσιο του οικείου συστήματος πληρωμών δραστηριοτήτων προκειμένου να διαπιστωθεί αν το περιεχόμενο μιας συμφωνίας ή μιας αποφάσεως ενώσεως επιχειρήσεων συνεπάγεται την ύπαρξη περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου», κατά την έννοια του άρθρου 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ (πρβλ. απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψεις 76 και 77).

67 Πράγματι, για την εκτίμηση του αν ένας συντονισμός μεταξύ επιχειρήσεων είναι ως εκ της φύσεώς του αρκούντως επιζήμιος για την ομαλή λειτουργία του ανταγωνισμού πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κάθε κρίσιμο στοιχείο, σε συνάρτηση, ιδίως, με τη φύση των οικείων υπηρεσιών, καθώς και με τους πραγματικούς όρους λειτουργίας των αγορών και με τη δομή τους, σχετικό με το οικονομικό ή νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσεται ο συντονισμός αυτός, χωρίς να έχει σημασία το αν το οικείο στοιχείο υπάγεται ή όχι στη σχετική αγορά (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 78).

68 Τούτο πρέπει να συμβαίνει, ειδικότερα, όταν το στοιχείο αυτό συνίσταται ακριβώς στη συνεκτίμηση της αλληλεπιδράσεως μεταξύ της σχετικής αγοράς και μιας διαφορετικής αλλά συνδεόμενης αγοράς και, κατά μείζονα λόγο, όταν υπάρχει αλληλεπίδραση μεταξύ των δύο πτυχών ενός αμφίπλευρου συστήματος (απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, CB κατά Επιτροπής, C-67/13 P, EU:C:2014:2204, σκέψη 79).

69 Εν προκειμένω, από τα στοιχεία της δικογραφίας που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει μεν ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια επιδίωκε πολλούς σκοπούς, πλην όμως εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να καθορίσει ποιοι από τους σκοπούς αυτούς έχουν πράγματι αποδειχθεί.

70 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι η επιδίωξη των σκοπών της συμφωνίας για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών, έστω και εάν η συμφωνία δεν τέθηκε σε ισχύ, άσκησε επιρροή στη σύναψη της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια και στον υπολογισμό των ενιαίων κλιμάκων που προέβλεπε η συμφωνία αυτή. Η συμφωνία για την ενιαία προμήθεια υπηρεσιών είχε ακριβώς ως αντικείμενο τον καθορισμό, ανά κατηγορία εμπόρων, του ελάχιστου επιπέδου της ενιαίας προμήθειας επί παρεχόμενων υπηρεσιών που έπρεπε να καταβάλλουν οι έμποροι.

71 Εντούτοις, από ορισμένα στοιχεία της δικογραφίας που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι σκοπός της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια ήταν η διασφάλιση ορισμένης ισορροπίας μεταξύ των δραστηριοτήτων εκδόσεως καρτών και των δραστηριοτήτων αποδοχής στο πλαίσιο του επίμαχου στην κύρια δίκη συστήματος πληρωμών με κάρτα.

72 Ειδικότερα, αφενός, οι διατραπεζικές προμήθειες δεν είχαν εναρμονισθεί μέσω κατώτατων ή ανώτατων ορίων, αλλά μέσω πάγιων ποσών. Αν ο σκοπός της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια συνίστατο απλώς στη μέριμνα να καταβάλλουν οι έμποροι ορισμένου επιπέδου προμήθειες επί παρεχόμενων υπηρεσιών, τα μέρη της συμφωνίας αυτής θα είχαν τη δυνατότητα να προβλέψουν μόνον τα ελάχιστα όρια των διατραπεζικών προμηθειών. Αφετέρου, ενώ η διατραπεζική προμήθεια καταβάλλεται στις εκδότριες τράπεζες ως αντιπαροχή για τις υπηρεσίες που ενεργοποιούνται με τη χρήση κάρτας πληρωμών, από τη δικογραφία που υποβλήθηκε στο Δικαστήριο προκύπτει ότι, κατά τα έτη 2006 και 2007, οι τράπεζες ενημερώθηκαν από τη MasterCard και τη Visa ότι από τις μελέτες κόστους που είχε πραγματοποιήσει εκάστη εξ αυτών προέκυπτε ότι τα επίπεδα του κόστους που καθορίζονταν με τη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια δεν ήσαν επαρκή για την κάλυψη του συνολικού κόστους το οποίο έφεραν οι εκδότριες τράπεζες.

73 Πάντως, δεν μπορεί να αποκλειστεί το ενδεχόμενο τα στοιχεία αυτά να είναι ενδεικτικά του γεγονότος ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια επιδίωκε σκοπό συνιστάμενο όχι στη διασφάλιση ενός ελάχιστου ορίου των προμηθειών επί παρεχόμενων υπηρεσιών, αλλά στην επίτευξη μιας ορισμένης ισορροπίας μεταξύ των δραστηριοτήτων «εκδόσεως» και των δραστηριοτήτων «αποδοχής» στο πλαίσιο εκάστου των επίμαχων στην κύρια δίκη συστημάτων πληρωμών με κάρτα, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι καλύπτονται ορισμένες δαπάνες που προκύπτουν από τη χρήση καρτών στο πλαίσιο πράξεων πληρωμών, προστατεύοντας ταυτοχρόνως τα συστήματα αυτά από ανεπιθύμητα αποτελέσματα τα οποία θα εμφανίζονταν λόγω υπέρμετρα υψηλού επιπέδου των διατραπεζικών προμηθειών και, συνακόλουθα, ενδεχομένως, των προμηθειών επί παρεχόμενων υπηρεσιών.

74 Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει επίσης ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, εξουδετερώνοντας τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο επίμαχων στην κύρια δίκη συστημάτων πληρωμών με κάρτα όσον αφορά την πτυχή του κόστους που αντιπροσωπεύουν οι διατραπεζικές προμήθειες, είχε ως συνέπεια την ενίσχυση του ανταγωνισμού μεταξύ των συστημάτων αυτών από άλλες απόψεις. Ειδικότερα, το εν λόγω δικαστήριο παρατηρεί ότι τόσο η απόφαση της αρχής ανταγωνισμού όσο και η αίτηση αναιρέσεως της οποίας έχει επιληφθεί στηρίζονται στην παραδοχή ότι τα χαρακτηριστικά των προϊόντων που προτείνουν η Visa και η MasterCard είναι κατ' ουσίαν τα ίδια. Το εν λόγω δικαστήριο υπογραμμίζει πάντως ότι τα χαρακτηριστικά αυτά ενδέχεται να μεταβλήθηκαν κατά την περίοδο κατά την οποία εκδηλώθηκε η προσαπτόμενη εν προκειμένω αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού συμπεριφορά. Κατά το ίδιο δικαστήριο, ο καθορισμός ενιαίων διατραπεζικών προμηθειών μπορούσε να προκαλέσει ανταγωνισμό όσον αφορά τα λοιπά χαρακτηριστικά, τους όρους συναλλαγής και τις τιμές των προϊόντων αυτών.

75 Αν όντως συνέβη κάτι τέτοιο, πράγμα που εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει, θα μπορούσε να διαπιστωθεί περιορισμός του ανταγωνισμού στην αγορά των συστημάτων πληρωμών στην Ουγγαρία, αντίθετος προς το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ, μόνον κατόπιν εκτιμήσεως του ανταγωνισμού που θα υφίστατο στην αγορά αυτή αν δεν είχε υπάρξει η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, εκτίμηση η οποία, όπως προκύπτει από τη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως, εξαρτάται από την εξέταση των αποτελεσμάτων της συμφωνίας αυτής.

76 Συγκεκριμένα, όπως επισήμανε ο γενικός εισαγγελέας στα σημεία 54 και 63 έως 73 των προτάσεών του, για να δικαιολογηθεί ο χαρακτηρισμός μιας συμφωνίας ως εκ του αντικειμένου περιοριστικής του ανταγωνισμού, χωρίς να απαιτείται ανάλυση των αποτελεσμάτων της, πρέπει να υπάρχει αρκούντως αξιόπιστη και σταθερή σχετική πείρα ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι η συμφωνία αυτή είναι, ως εκ της φύσεώς της, βλαπτική για την ομαλή λειτουργία του ανταγωνισμού.

77 Εν προκειμένω, όσον αφορά, αφενός, τον ανταγωνισμό μεταξύ των δύο συστημάτων πληρωμών με κάρτα, από τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο δεν καθίσταται δυνατό να καθοριστεί αν η κατάργηση του ανταγωνισμού μεταξύ της Visa και της MasterCard όσον αφορά την πτυχή του κόστους που αντιπροσωπεύουν οι διατραπεζικές προμήθειες αποδεικνύει, καθ' εαυτήν, ότι είναι αρκούντως βλαπτική για τον ανταγωνισμό ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν είναι αναγκαία η

εξέταση των αποτελεσμάτων της. Συναφώς, πέραν των εκτιμήσεων που εκτίθενται στις σκέψεις 74 και 75 της παρούσας αποφάσεως, επισημαίνεται ότι τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου προκειμένου να αποδειχθεί η ύπαρξη, εν προκειμένω, περιορισμού ως «εκ του αντικειμένου» συνίστανται, κατ' ουσίαν, στη στήριξη της απόψεως ότι η ύπαρξη ίδιου επιπέδου διατραπεζικής προμήθειας μεταξύ των δύο αυτών συστημάτων ενίσχυσε τα αντίθετα προς τον ανταγωνισμό αποτελέσματα που απορρέουν από τον καθορισμό ενιαίων ποσών για τις προμήθειες αυτές βάσει στο πλαίσιο εκάστου εξ αυτών.

78 Αφετέρου, όσον αφορά την αγορά αποδοχής συναλλαγών στην Ουγγαρία, ακόμη και αν υποτεθεί ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια είχε, μεταξύ άλλων, ως σκοπό να καθορίσει ένα κατώτατο όριο στις προμήθειες επί παρεχόμενων υπηρεσιών, εντούτοις δεν προσκομίσθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου επαρκή στοιχεία τα οποία να αποδεικνύουν ότι η συμφωνία αυτή ήταν αρκούντως επιζήμια για τον ανταγωνισμό στην αγορά αυτή ώστε να μπορεί να διαπιστωθεί περιορισμός του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου». Στο αιτούν δικαστήριο εναπόκειται, εντούτοις, να προβεί στον αναγκαίο σχετικό έλεγχο.

79 Ειδικότερα, εν προκειμένω, υπό την επιφύλαξη του ελέγχου εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, από τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν προς τούτο δεν μπορεί να συναχθεί ότι υφίσταται αρκούντως γενική και πάγια σχετική πείρα ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι ο βλαπτικός για τον ανταγωνισμό χαρακτήρας μιας συμφωνίας όπως η επίμαχη στην κύρια δίκη δικαιολογεί την παράλειψη εξετάσεως των in concreto αποτελεσμάτων της συμφωνίας αυτής επί του ανταγωνισμού. Τα στοιχεία επί των οποίων στηρίζονται συναφώς η αρχή ανταγωνισμού, η Ουγγρική Κυβέρνηση και η Επιτροπή, ήτοι, κατ' ουσίαν, η ακολουθούμενη από την αρχή αυτή πρακτική κατά τη λήψη αποφάσεων καθώς και η νομολογία των δικαιοδοτικών οργάνων της Ένωσης, καταδεικνύουν, επί του παρόντος σταδίου, ακριβώς την ανάγκη ενδελεχούς εξετάσεως των αποτελεσμάτων μιας τέτοιας συμφωνίας προκειμένου να εξακριβωθεί αν η συμφωνία αυτή είχε πράγματι ως αποτέλεσμα την καθιέρωση κατώτατου ορίου στις προμήθειες επί παρεχόμενων υπηρεσιών και αν, λαμβανομένης υπόψη της καταστάσεως που θα επικρατούσε αν η συμφωνία αυτή δεν είχε υπάρξει, η εν λόγω συμφωνία είχε αποτελέσματα που περιορίζουν τον ανταγωνισμό.

80 Τέλος, ως προς το πλαίσιο εντός του οποίου εντασσόταν η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, πρώτον, είναι αληθές ότι, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, ούτε η πολυπλοκότητα των συστημάτων πληρωμών με κάρτα όπως είναι τα επίμαχα στο πλαίσιο της υποθέσεως της κύριας δίκης ούτε η διμερής φύση καθεαυτήν των συστημάτων αυτών ούτε η ύπαρξη κάθετων σχέσεων μεταξύ των διαφόρων κατηγοριών των εμπλεκόμενων οικονομικών φορέων μπορούν, καθεαυτές, να εμποδίσουν τον χαρακτηρισμό της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια ως περιορισμού ως «εκ του αντικειμένου» (πρβλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 14ης Μαρτίου 2013, Allianz Hungária Biztosító κ.λπ., C-32/11, EU:C:2013:160, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Εντούτοις, ένας τέτοιος αντίθετος προς τους κανόνες του ανταγωνισμού σκοπός πρέπει να αποδεικνύεται.

81 Δεύτερον, υποστηρίχθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των συστημάτων πληρωμών με κάρτα στην Ουγγαρία δεν προκάλεσε μείωση, αλλά αύξηση των διατραπεζικών προμηθειών, αντιθέτως προς τη διορθωτική επίδραση του ανταγωνισμού επί της συνήθους τιμής σε μια οικονομία της αγοράς. Συμφώνως προς τα στοιχεία αυτά, τούτο οφείλεται, μεταξύ άλλων, στο γεγονός ότι οι έμποροι μπορούν να ασκούν περιορισμένη μόνον πίεση στον καθορισμό των διατραπεζικών προμηθειών, ενώ οι εκδότριες τράπεζες έχουν συμφέρον να αποκομίζουν υψηλότερα έσοδα από προμήθειες.

82 Σε περίπτωση που το αιτούν δικαστήριο διαπιστώσει επίσης την ύπαρξη, a priori, σοβαρών ενδείξεων που να αποδεικνύουν ότι η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια είχε ως συνέπεια μια τέτοια πίεση προς τα άνω ή, τουλάχιστον, την ύπαρξη αντιφατικών ή διφορούμενων σχετικών στοιχείων, οι εν λόγω ενδείξεις ή στοιχεία δεν μπορούν να αγνοηθούν από το εν λόγω δικαστήριο στο πλαίσιο της εξετάσεώς του σχετικά με την ύπαρξη, εν προκειμένω, περιορισμού ως «εκ του αντικειμένου». Πράγματι, αντιθέτως προς ό, τι φαίνεται να συνάγεται συναφώς από τις γραπτές

παρατηρήσεις της Επιτροπής, το γεγονός ότι, ελλείψει της συμφωνίας για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, το επίπεδο των διατραπεζικών προμηθειών συνεπεία του ανταγωνισμού θα ήταν υψηλότερο είναι κρίσιμο στο πλαίσιο της εξετάσεως περί υπάρξεως περιορισμού απορρέοντος από τη συμφωνία αυτή, δεδομένου ότι η περίσταση αυτή αφορά ακριβώς το αντίθετο προς τον ανταγωνισμό αντικείμενο που προσάπτεται στην εν λόγω συμφωνία όσον αφορά την αγορά αποδοχής συναλλαγών στην Ουγγαρία, ήτοι το ότι η συμφωνία αυτή περιόρισε τη μείωση των διατραπεζικών προμηθειών και, ως εκ τούτου, την πίεση προς τα κάτω την οποία θα μπορούσαν να ασκήσουν οι έμποροι επί των αποδεκτριών τραπεζών προκειμένου να επιτύχουν μείωση των προμηθειών επί παρεχόμενων υπηρεσιών.

83 Επιπλέον, αν ήθελε θεωρηθεί ότι υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις ότι, αν δεν είχε συναφθεί η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια, οι διατραπεζικές προμήθειες θα ωθούντο εξ αυτού σε υψηλότερα επίπεδα, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να υποστηριχθεί ότι η συμφωνία αυτή συνιστούσε περιορισμό ως «εκ του αντικειμένου» του ανταγωνισμού στην αγορά αποδοχής συναλλαγών στην Ουγγαρία, θα πρέπει να υπάρξει ενδελεχής εξέταση των αποτελεσμάτων της εν λόγω συμφωνίας, στο πλαίσιο της οποίας, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε στη σκέψη 55 της παρούσας αποφάσεως, θα πρέπει να εξετασθεί ποια θα ήταν η κατάσταση του ανταγωνισμού εάν δεν υπήρχε η συμφωνία αυτή, προκειμένου να εκτιμηθεί η επιρροή της επί των παραμέτρων του ανταγωνισμού και να διαπιστωθεί, ως εκ τούτου, εάν η εν λόγω συμφωνία όντως περιόρισε κατ' αποτέλεσμα τον ανταγωνισμό.

84 Τρίτον και τελευταίον, επισημαίνεται ότι, στο πλαίσιο της εξετάσεως του ζητήματος αν η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια μπορεί να χαρακτηρισθεί ως περιορισμός ως «εκ του αντικειμένου», ασκεί επίσης επιρροή το γεγονός που υπογραμμίζει το αιτούν δικαστήριο, ότι οι τράπεζες που ήσαν συμβαλλόμενα μέρη στη συμφωνία αυτή περιελάμβαναν, αδιακρίτως, τους οικονομικούς φορείς τους οποίους αφορούσαν άμεσα οι διατραπεζικές προμήθειες, ήτοι τόσο τις εκδότριες τράπεζες όσο και τις αποδέκτριες τράπεζες, ιδιότητες οι οποίες εξάλλου συμπίπτουν συχνά.

85 Ειδικότερα, μολονότι το γεγονός αυτό ουδόλως εμποδίζει, αυτό καθαυτό, τη διαπίστωση περί περιορισμού του ανταγωνισμού ως «εκ του αντικειμένου» σε σχέση με συμφωνία όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, εντούτοις μπορεί να έχει κάποια σημασία στο πλαίσιο της εξακριβώσεως του αν η συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια είχε ως σκοπό να εξασφαλίσει ορισμένη ισορροπία εντός εκάστου των εξεταζόμενων εν προκειμένω συστημάτων πληρωμών με κάρτα. Πράγματι, όχι μόνον οι εκδότριες τράπεζες και οι αποδέκτριες τράπεζες επιδίωξαν, με τη συμφωνία αυτή, να εξεύρουν τρόπο συμβιβασμού των ενδεχομένως διιστάμενων συμφερόντων τους, αλλά οι τράπεζες που ήσαν παρούσες τόσο στην αγορά εκδόσεως τραπεζικών καρτών όσο και στην αγορά αποδοχής συναλλαγών ήθελαν ίσως επίσης να καταλήξουν σε ένα επίπεδο διατραπεζικών προμηθειών που θα καθιστούσε δυνατή την βέλτιστη προστασία των δραστηριοτήτων τους στις δύο αυτές αγορές.

86 Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των προεκτεθέντων, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα προσήκει η απάντηση ότι το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι διατραπεζική συμφωνία ορίζουσα ενιαίο ποσό διατραπεζικής προμήθειας, η οποία εισπράττεται, όταν πραγματοποιείται πράξη πληρωμής με κάρτα, από τις εκδότριες τράπεζες τέτοιων καρτών οι οποίες προτείνονται από τις εταιρίες παροχής υπηρεσιών πληρωμής με κάρτα που δραστηριοποιούνται στην οικεία εθνική αγορά, δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως συμφωνία έχουσα «ως αντικείμενο» την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, υπό την έννοια της εν λόγω διατάξεως, εκτός εάν η συμφωνία αυτή, λαμβανομένων υπόψη της διατυπώσεώς της, των σκοπών της και του πλαισίου της, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι αρκούντως βλαπτική για τον ανταγωνισμό ώστε να χαρακτηρισθεί με τον τρόπο αυτόν, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

Επί του τρίτου και του τετάρτου ερωτήματος

87 Με το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι είναι αναγκαίο να διευκρινισθεί η φύση της εμπλοκής εταιριών οι οποίες παρέχουν υπηρεσίες πληρωμών με κάρτα και δεν είχαν άμεση συμμετοχή στον καθορισμό του περιεχομένου διατραπεζικής συμφωνίας θεωρουμένης ως αντίθετης προς τους κανόνες του ανταγωνισμού υπό το πρίσμα της διατάξεως αυτής, αλλά κατέστησαν εφικτή τη σύναψη της συμφωνίας αυτής, την αποδέχθηκαν και την εφάρμοσαν και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εάν πρέπει, βάσει της εν λόγω διατάξεως, να θεωρηθεί ότι οι εταιρίες αυτές μετείχαν στην εν λόγω συμφωνία ή στην εναρμονισμένη πρακτική από κοινού με τις τράπεζες που συνήψαν τη συμφωνία.

88 Από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα υποβάλλονται για την περίπτωση κατά την οποία το αιτούν δικαστήριο κληθεί, σε μεταγενέστερη δίκη, να δώσει κατευθύνσεις σύμφωνες προς το δίκαιο της Ένωσης. Ειδικότερα, το δικαστήριο αυτό επισημαίνει ότι, στην απόφαση κατά της οποίας ασκήθηκε αναίρεση ενώπιόν του, το Fővárosi Törvényszék (δικαστήριο Βουδαπέστης-Πρωτευούσης) δεν εξέτασε το ζήτημα της εμπλοκής της Visa στη συμφωνία για την ενιαία διατραπεζική προμήθεια υπό το πρίσμα του δικαίου της Ένωσης και η Visa δεν άσκησε ανταναίρεση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου επί του ζητήματος αυτού.

89 Επιπλέον, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου, η MasterCard επισήμανε ότι η διαφορά της κύριας δίκης ουδόλως επηρεάζει τη νομική της κατάσταση, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει και από την απόφαση περί παραπομπής, η MasterCard δεν άσκησε έφεση κατά της πρωτόδικης αποφάσεως του Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság (δικαστηρίου διοικητικών και εργατικών διαφορών Βουδαπέστης-Πρωτευούσης) ενώπιον του Fővárosi Törvényszék (δικαστηρίου Βουδαπέστης-Πρωτευούσης).

90 Επομένως, όπως ρητώς αναγνωρίζει το αιτούν δικαστήριο, η ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης την οποία ζητεί με το τρίτο και το τέταρτο προδικαστικό ερώτημά του δεν είναι αναγκαία για να μπορέσει να επιλύσει τη διαφορά της οποίας έχει επιληφθεί επί του παρόντος, αλλά θα μπορούσε να είναι χρήσιμη στο πλαίσιο ενδεχόμενης μελλοντικής εθνικής δίκης.

91 Υπό τις συνθήκες αυτές, λαμβανομένης υπόψη της νομολογίας που υπομνήσθηκε στη σκέψη 29 της παρούσας αποφάσεως, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα πρέπει να θεωρηθούν απαράδεκτα, λόγω του υποθετικού χαρακτήρα τους.

Επί των δικαστικών εξόδων

92 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πέμπτο τμήμα) αποφαίνεται:

1) **Το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται στο να θεωρηθεί ότι η ίδια αντίθετη προς τον ανταγωνισμό συμπεριφορά περιορίζει τον ανταγωνισμό τόσο ως εκ του αντικειμένου όσο και ως εκ του αποτελέσματος, κατά την έννοια της διατάξεως αυτής.**

2) **Το άρθρο 101, παράγραφος 1, ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι διατραπεζική συμφωνία ορίζουσα ενιαίο ποσό διατραπεζικής προμήθειας, η οποία εισπράττεται, όταν πραγματοποιείται πράξη πληρωμής με κάρτα, από τις εκδότριες τράπεζες τέτοιων καρτών οι οποίες προτείνονται από τις εταιρίες παροχής υπηρεσιών πληρωμής με κάρτα που δραστηριοποιούνται στην οικεία**

εθνική αγορά, δεν μπορεί να χαρακτηρισθεί ως συμφωνία έχουσα «ως αντικείμενο» την παρεμπόδιση, τον περιορισμό ή τη νόθευση του ανταγωνισμού, υπό την έννοια της εν λόγω διατάξεως, εκτός εάν η συμφωνία αυτή, λαμβανομένων υπόψη της διατυπώσεώς της, των σκοπών της και του πλαισίου της, μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι αρκούντως βλαπτική για τον ανταγωνισμό ώστε να χαρακτηρισθεί με τον τρόπο αυτόν, όπερ εναπόκειται στο αιτούν δικαστήριο να εξακριβώσει.

(υπογραφές)